

ԴԻՒԱՆ ՍՈՒՐԲ ՅԱՎՈՐԱՅ

ծէ

Յովնան եղաւ. Աղբիանուպոլսէն՝ առ
Եղիազար կաթողիկոս. (*)

Գերագոյն գովաւորք ի համայնից, և
գերահրատարակեալ շնորհօք ամենագոր
Սուրբ Հոգոյն շնորհազարդեալ և նորին օ-
ժանդակութեամբն բարգաւաճեալ, ընդ ա-
մենայն տեղիս հռչակաւորեալ, և ամենայն
իմաստասիրաց զաստ վեհ երեւեալ. ո՛վ զը-
լուխ եկեղեցւոյ և պարծանք մեր տեառնդ
Տէր Եղիազար կաթողիկոս Հայոց, և պա-
տրիարք Ս. յերուսաղիմայ: Նուաւստ ծա-
ռայ Յոհան եպիսկոպոսէն հասցէ մեծ ող-
ջունիւ և ծունր կրկնելով իրր ի մօտոյ,
երկրպագանելով համբուրեմ զաստուա-
ծաշօշափ զաջդ, և զգարչապար սուրբ
հաւրդ եւ հարցանելով հարցանեմ ըզ-
բարի կալոյ և զառողջութենէ սրբազա-
նիդ, և խնդրեմ յԱստուծոյ որ մինչեւ
ցայս պահեալ է և պահեսցէ, և ընդ եր-
կայն աւուրս արասցէ ի պարծանս մեր: Եւ
եթէ զմէնջ հարցանել կամեսջիք՝ կեամք
ըստ արժանաց մերոց, առողջ մարմնով և
տկար ոգով, և զապագայն յուսացեալ եմք
յԱստուած և յաղթս սրբոյդ. քանզի քաջ
գիտես թէ ոչ կարողանայ ընդ դէմ կալ
արեգականն պատրոյդ առկայծեալ, եւ ոչ
կարէ համարձակիլ ընդ դէմ առիւծոյ զե-
ռուն տղմասնունդ, բայց ի իրոյ յաղթեալ
կամիմք համարձակ խօսիլ տեառնդ իմոյ,
որպէս այլ մի մեղաւոր ընդ դէմ յԱստու-
ծոյ. քանզի հովանաւորութիւն ձեր օգ-
նական է ամենեցուն, և կրկին ծունր
կրկնելով ծանուցանեմ իդձս իմոյ, քանզի
գիտեմ զպապատութիւն անձին իմ, և ըզ-
տմարդութեանս ներեա վասն Աստուծոյ.
Ես գիտեմ թէ ինչ քաշեր եմ անցեալ
Տեառնընդառաջէն ի վեր, ի մէջ երկուց
սրոյ կայի, կամ թէ ի՛նչ կարող եմ նոցա
ընդ դէմ դառնալ. վկայ է Աստուած եւ
զու ես քաջ գիտես մեր աննենգ լեալն, և

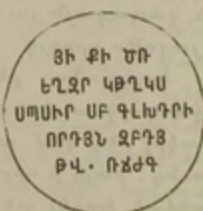
թէ լինիմ ո՛վ եմ ես, կամ զի՛նչ շահ լի-
նելոց է ինձ, և կամ իմ ձեռացս ի՛նչ կու
գայ, որ քան զամենայն որդիս մարդկան
յետեալ և անարդ եմ, կրկին վկայ է Աս-
տուած և զու ես՝ ո՛րքան սէր ունիմ ընդ
տեառնդ իմ. մեր յուսոյ տեղի և գանկատի
զու էիր, այլ և միսիթարութիւն և պար-
ծանք քեզնով, այլ և պարծէաք ի բազում
տեղիս. և գիտես թէ ո՛րքան խոցեալ եմք
ի պատրիկաց՝ յայտնի է քեզ, թող որ թուք
ու մօւրն. քանի տնգամ խոցեալ է գրով և
դեռ ես պահեալ եմ զսուրբութն և զմայր
ուղարկեմ առ հոգեւոր տէրն, թէ յետ այս-
քան դրամ տալուն զնուիրակութիւնս եւ
զգտնձանակն, յետոյ պատրիկ եղաւ, մեզի
զայս է գրեր ուղարկեր, թէ հրաման չու-
նիս եպիսկոպոսական գործառնութեան. թէ
Աստուած տայ զատաստան մի լինայ՝ բե-
րեմ զգիրն աչք զնեմ. թող որ ճ. զոչ.
պարտք արարի Ըստամպօլ Դանիէլի ձե-
ռքն՝ թէ խաթրով երթայի վեր մեզի սի-
թամ չլինայ. երբ պատրիկ եղաւ զայն ըս-
տակն չտըւին ժողովուրդն՝ թէ մեր ըստակն
տեղ չհասան, մնաց վերաս, մեք վճարեցաք.
Դանիէլն վկայ է, թող որ յետոյ Սարգիսն
եկաւ հ. ձ. օր նստաւ, զխարճն և զհար-
չարանքն և սիթէմն զրուցելու չէ որ քա-
շեր եմք, միայն Աստուծոյ է գիտելի. զի՛նչ
շահ կամ օգուտ է զրուցելոյ և զանգա-
տելոյ: Յետ այսքան նեղութեան այրած
սրտով լսեցաք թէ կամք ես զրեր ի Ստամ-
պօլ դալոյ, երես զրաք գէպ առ քեզ դալոյ,
վկայ է Աստուած՝ գէպ Պուսաս եկաք՝ լինայ
զայ ճար մի անէ կամ մեք ազատիմք և կամ
ժողովուրդն. ի մեղացս այն ժամանակս
չեկար. մինչև մեք զարձաք, մէկ եղբայրս
ալ եկեր յէտրէնէ. է. ը. օրէն յետոյ
Աստուծոյ հրամանն հասեր մեռեր է. նո-
րանէ այլ կարօտ մնացաք, կրկին յուսա-
հատ և սրտակոտոր եղաք, յետոյ ազգմանէ
չարին այս մեծ խռովութիւնս անկաւ ի
մէնջ որ կրկին յուսահատեցաք մեք ալ և
ժողովուրդն այլ, որ նոքա եկան ի վրա-
ներս այսքան գրելով երեւելի մարդիք զի՛նչ
ասէաք. լաւ գիտեմ որ մեծ սրտմնայ եղած
ես, թողութիւն արաւ և ներեա մեղուցե-
լոյս. լաւ է զան բարեկամին քան զապ-
տակ այլոց. գիտեմ որ զու մինչև երեկոյ
ոխ չես պահեր և մի՛ արասցէ Աստուած, զի
քո բարքդ ողորմած է որ աջողումն է ու

(*) Նամակս վերնագիրն է. «Գիրս յերաւելնու
եկն առ մեզ ի հալածանսն ի թուին ՌձԺԴ (=1865),
ոչ ունելով կնիք ինչ առ աճի, միայն կնքեալ յե-
պիսկոպոսէն Յօհաննէն»:

լինի քեզ, զի չատ եմ փորձեր այն անցեալ տարիքն որ այն բաղմակու վէղիւրէն Աստուած ազատեց, եթէ ոչ էր ընդ քեզ՝ գահաճառք զԱստուած ի մտիս, սրբազան հայր իմ, եթէ էջմիածնին ի վերայ սանդարամետին անձնառական մէկ քանի բան պատուէր տուիր և թէ ի վերջի հրաժարական ողջունին ողորմած հոգի հոգեւոր տէրն մէկ քանի բան խրատ ետուր մեզ՝ թէ որդիք, այնչափ ճահտ արարէք այս տունս չէն մնայ և պակասութիւն չլինայ. երբ եկաք զաստիճանն և զպատիւն առիք, նոյնպէս գիտեմ որ հրամանքդ այլ աւելի ջատագով և վրէժխնդիր էիր այն տանն, նոյնպէս և մենք, չէ թէ միայն այն տանն, Հայոց ազգին, բ. աչք կայ, մէկն սուրբ էջմիածինն է և մէկ սուրբ յերուսաղէմ է, խնդրեմք՝ զոր Աստուած զերկուսն այլ չէն պահէ. միթէնոցա մարդկայն խիստ շնորհակալ եմք. մեծ հոգեւոր տէրն է վկայք էջմիածինն, զուք իմ մարդիքս մի հայիք, քովս գառն են, զուրս կ'ենեն դայլ կու դառնան. և գիտեմ որ այնպէս են. ապա այն շնորհաց եւ աւրհնութեան կտրօտ և էհթան եմք. խնդրեմք յԱստուծոյ՝ որն ի բարին հաճոյն՝ զայն արասցէ. վկայ է Աստուած՝ իմ խնդիրքս այս է, որ թշնամիք և բանսարկութեւ ամօթ և նկուն լինիցին. գիտեմ որ Ավ. զատըր եւ Տէր էօգնական, Աստուած ձեռնտու լիցի ճշմարտութեան: Շատ բան է անցեր ազգմանէ չարին և ամենքեան նկուն են դարձեր. եթէ զոյ հնար խաղաղութիւն մի արա որ հակառակք և բանսարկութեւն զլուս ի կոր լինան. այլ մէկ քանի զխաւոր բանքն հաստատեսցես որ մեծ յիշատակ լիցի քեզ, և յիշեսցի ազգաց ազգս, որ մեք ալ ազատիմք և ժողովուրդն այլ, որ առանց խռովութեան մնայ եկեղեցիք այլ և եկեղեցականք այլ. չեմք կարեր մեկ իշխանութիւն մի բանեցնելոյ անխռով ի ժողովուրդէ և ոչ ի քահանայից. զինչ երկարեմ, իմաստութեանդ յայտնի է իղձս սրտի իմոյ. եթէ հաճոյ թուիցի անյարմար գիրս՝ մէկ մատ մի գրով յիշեսցես: Վկայ է Աստուած, շատ բան ունիմ գրելոյ, չեմ կարեր համարձակ գրելու, զիրա բարեկամ շատ ունիմ, չեմ կարեր ամէն մարդոյ գիր տալոյ որ կոչս հասուցանէ, այլ զայս մեր բարեկամ եղիայն եկաւ, շտապով գրեցի և ի նա տուի որ հաս-

ուցանէ առ հայրդ իմ, և զայս խոստովանանք լիցի սրբազանիդ մինչ ի քո այնոցմէդ (?). և եթէ կամեսցիս յայտնելոյ մեծ ողջուն և երկրպագութիւն և աւրհնութիւն եղիցի մեր սիրելի որդոցն Սուքիաս վարդապետին և մեր որդի Ներսէս տիրացուն և մեր եղբարցն մահտեսի տէր Մարտիրոսին և տէր Յովաննիսին, և մեր որդի Երեմիա բանաստեղծին, այլ և մեր Նէրսիս ողլի Պաղտատարին, և իւր օրթախ Յոհանն բաղում ողջուն և երկրպագութիւն կու մատուցանեն սրբողան աջոյ և զարչապարի սուրբ հօրդ մերոյ, ողջ լիւր: Դրեցաւ սեպտեմբեր մե: Ազաչեմ վասն յԱստուծոյ եթէ հնար լիցի և Աստուած խաղաղ արասցէ ի զկառոյ ժամու, ծանր մի համարեսցի գալ յէտրէնէ և զցրուեալսն ժողովել և խաղաղացուցանել մի հօտ և մի հովիւ. գիտեմ իբր ասեա թէ մէկ անգամ մի եկայ զինչ պատիւ տեսայ: Մեղացս այնպէս պատահեցաւ, թողութիւն արա. եթէ կամիս կարող ես, և զգանձանակն այլ իմանաս և կրկին զորն որ կամիս տեսնուի՝ կարդես և հաստատեսցես:

ԺԸ

Կոնգակ Եղիազար կաթողիկոսի Ֆիլիպէեհ՝
առ Զաւարիա վարդապետ ի Դամասկոս .

Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ և ամէնօրհնեալ Սուրբ Տնօրինականաց նորին սպասաւոր Եղիազար Կաթողիկոս: Յորմէ ժամանեալ հասցէ ողջոյն և սէր, շնորհք և աստուածային բաղմապատիկ օրհնութիւնն առ որդեակս իմ և աղիս սրտի իմոյ սիրասնունդ Տէր Զաքարիա վարդապետիդ և առ քեւ և իղեալ մտերիմ և հարազատ զաւակաց իմոց Խանտանի, Պօղոսին, ընդ ձեզ և մեր հարազատագոյն և անկրճիմ սերելեացն և բարեկամացն պարոն և պաշտօնաւոր բժշկապետացն Իպրահիմ չէլէպոյն,

Տէր Սարգսին և երեսփոխան Երեմիային և այլ զմեզ հարցանող սիրելեացն ամենեցուն՝ ողջունելու, սիրով և խնդութեամբ կեալ մնալ յարածամ ողջութեամբ ի Տէր Յիսուս Քրիստոս:

Ծնորէք ընդ ձեզ և խաղաղութիւն անսպառ խնդութեամբ և աներկեան ցնծութեամբ յամենայն ժամ բազմասցի:

Առ այս յուշ լիցի ձեզ առածն արքայածին համեմատել անձրևի ամառայնոյ կամ հողմոյ ձիւնաբերի՝ տօթացելոյ օժանդակողի դաւեալի բարեացն յերկրէ հեռատանէ: Այսպէս է տեսնել այժմ առ ձեզ զԱստուծով ժամանումն թղթոյս այսորիկ աւետեօք հանդերձ՝ եթէ զմերս ողջութենէ և թէ զմեր գործոց որպիսաբար յաջողութենէ, զոր ցոյցբան ժամանակօք, յորմէ անջատեցաքն ի ձէնջ, կամ թէ ի Պէլէնկոյ հատէ, ոչ գտաք պատահող անցորդաց եկելոց առ ձեզ տալ զողջունանք մերս առ ձեզ. այլ զի և ոչ զարքունականն իշխեցաք զնալ զպողոտայ յահէ անաստուածիցս այսոցիկ անարկու բաջաղանաց, վասն որոյ տարազեպ փախտեալ չաւօք մինչ ի փիլիպպէ ի բանակ եպարքոսի մեծի՝ առ պարոն և պաշազատ անջրելի սիրելիս մեր հասեալ հանդարտեցաք: Եւ ապա քաջալերութեամբ նորին, որպէս և դուխտաւորացդ երբեմն յայգր, յանձն առաք ձեռնարկել ի խնդիր այցելութեան կողպակալ Տանն սրբոյ, որոյ վասն և պատահեցաք արժանաւոր ընծայիւք եպարքոսին և բարձակցացն ամենեցուն, և յամենեցունց ընկալաք զքաջալերան: Ապա ի պատճառէ ճանապարհորդութեանն՝ և երբեմն ի պատրաստութենէ պատահման զեսպանին և զկնի զբաղմանց ոռճկացն զօրաց բաժանման՝ մնացաք զտեղի տուալ մինչ յօրս յայս: Եւ թէպէտ հակառակորդք ոմանք, որոց և չարագլուխ Թաթարն(*) լեալ, բազումս մարտ եղեալ խղախեցան՝ մինչ եկեղեցոյ շինող և փոքունց ուրացեալ(**) և Էժ (= 200) տապրակ զբամ ևս զաւ եղեալ՝ մատն եղեն մեզ ի զիւանն ար-

քունի, բայց Աստուծով յամենայն թըշնամիք մեր անկեալ նկուն և տկար գտան, և մեք յարեաք և ուղիղք եղաք, մինչև ահա այսօր և վաղիւն զուղիղ խակ զծայր աւետեացն լրման ուղեւորելոց եմք առ ձեզ: Զի ի վաղիւն է օր բաժանման ոռճկացն և ի միւսումն՝ հրամանատարութիւն մեզ: Այլ զի այսօր եղեւ չուումն ուլախի մոռէլիմիդ Շամայ՝ և ևս զի ոչ երբեք ծանեաք ինչ զձէնջ, վասն այնորիկ զայսքան նշոյլ աւետեացս իրբեւ զկատարեալ ինչ զրեցաք առ ձեզ: Ուրախ լինել և զվեհերումն երկմտութեան և յուսահատութեան մարթ է և պէս պէս այլևայլ համբաւուց հնչմանց յարահատ ջնջել ի սրտէ և ի մտաց ձերոց: Մանաւանդ և այլոց աւետատու լինելով մըխիթարեալիք զտրտեալսն, զոմանս բանիւ՝ զմերձաւորս, և զոմանս թղթիւ յաջ և յահակ՝ զհեռաւորսն: Եթէ հնար է՝ ի Հալապ Զէմէրիէ չեկեպոյն և այլ մերայնոց, նա ևս ի Սուրբ յերուսաղէմ ամենեցուն մխիթարիչ լիջիք, մինչ Ղազարին ևս հանդարտեցունող բանիւ զսիրտն զողանալ, մի գուցէ զվերադուքն օտից աճապարեցէ. ընդ նմին և զայլոցն նոյն զունակ ի վերայ բանի այսմ թղթոյ յօրինել և պատրաստի գոլ, մինչ Աստուծով զծայրագոյնն ընկալեալ զպատասխանի՝ զիւրդ զգործանութիւն իւրաքանչիւրոցդ ծանիջիք: Այլ այժմ առ այս ուրախ լերուք Աստուծով և ազօթս արարէք միամիտ սրտիւ, և զվարձ համբերութեան ձերոյ ինքն Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս հատուցէ ի հօգի և ի մարմին ձեր աստ և ի հանդերձելումն, ամէն:

Ողջոյն սիրոյ մատուցանի նուաստ Ուրախէ և ի ներսիսէ և յայլ միաբանացս որ ընդ մեզ՝ ամենեցունց անանջրպետ միացելոց ընդ մեզ սիրով: Միայն և եթ Ֆրոնոսցի եպիսկոպոսն լեալ մինն ի քառասնից որոշեալ: Սիրելիք մեր ուրախ լերուք Աստուծով և ի սիրոյ սրտի մի՛ վեհերեալիք: Եւ մասոյն Յուլիայ յերեսուն և մէկն զրեցաւ Բչի օր [1665]:

Հրատարակեց՝ Մ. Ե. Ն.

(*) Մարտիրոս Կաթագիին կ'անհարկէ: Ծ. 2.

(**) Եղիազարի հակառակորդները, զնասելու համար իրեն, տարածայնած էին՝ թէ իսլամական կրօնը ընդունած է ան իր մանկութեան ժամանակ: Ծ. 2.